

Aynî'nin III. Selim Mersiyesi'nde Göstergelerin Anlam Yönünden İncelenmesi*

A Study Of The Signs By Meaning In The Elegy Written By Ayni For Selim III

Behice Varışoğlu**

Özet

Bu çalışmada, 18.yy şairlerinden Antepli Aynî'nin Sultan III. Selim için yazdığı mersiye'nin muhteva ve şekil özellikleri anlam yönünden incelenmiştir. İncelemede divan şiirinin açıklanmasında sıkça kullanılan şerh yöntemiyle şiirdeki çokanlamlılığı ve uzak çağrışımları ortaya çıkarmaya yarayan göstergebilim ve semantik inceleme yöntemlerinden yararlanılmıştır. Şiirden seçtiğimiz ve gösterge olarak tanımladığımız bazı referans sözcüklerin anlamsal değerleri üzerinde durulmuştur. Sonuç olarak, söz ile anlam arasındaki bağlamın söz sanatları ve kullanılan sıfatlar yardımıyla oluşturulduğu; biçim-anlam ilişkisinin kafiye ve redifler başta olmak üzere, ses ve söz tekrarları aracılığıyla sağlandığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Aynî, III. Selim, mersiye, gösterge.

Abstract

In this study, the content and style of the elegy that is written for Selim III by Ayni from Antep who is one of the poets of 18th century is analyzed through the meaning. In this analysis, it is used from the method of classical interpretation that is constantly used for explanation of Ottoman poetry and method of semiology and semantics. At the same time, it is focused on the meaning of some of the special words in the poet which is described as signs. As a result, in this poem, it is determined that the context

* 10-12 Nisan 2008 tarihleri arasında Gaziantep'te düzenlenen Uluslararası Gaziantep Araştırmaları Sempozyumu'nda bu başlıkla sunulan yayımlanmamış bildiri metninin genişletilmiş hâlidir.

** Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi, Erzurum. E-posta: bvarisoglu@hotmail.com.

which is between expression and meaning is composed through rhetoric and adjectives and the relationship of style and content is provided by rhyme and redif and repeat of sound and word.

Keywords: Aynî, Selim III, elegy, sign.

I.GİRİŞ

Anlam terimi ile ilgili görüş ve yorumlar, anlamın ne anlama geldiği ile ilgilidir. Anlamın henüz herkesçe kabul edilebilecek bir tanımının olmaması, bazı dilbilimcileri anlamı tek tek sözcüklerde aramaya; bazılarını ise tüm birimlerin ortak kullanımından elde edilecek bir çıkarım olarak değerlendirmeye zorlamıştır.

Bir sözcüğün semantik değeri, o sözcüğün anlamıdır. En başta bildirişim göstergesi olan sözcüklerin anlamı semantiğin alanına girer (Guiraud, 1999: 16). Sözcüğün sınırlarının aşılması, onun pek çok göstergeyle ilişki kurması anlamına gelir. Dildeki öğelerin anlam açısından değişik şekilleri vardır. Dildeki değişik kullanımlar, farklı anlamları ve amaçları yansıtan cümleleri ortaya çıkarır.

Şiir dili günlük dilden birçok özelliğiyle ayrıldığı için şiir dilinde anlam, pek çok edebî türden daha uğraştırıcı ve daha karmaşık bir yapıdadır. Şiir, şairinin elinden çıktıktan sonra da anlam üretir. Şair yaşadığı dünyaya, olaylara ve insanlara herkesten farklı bakan; hislerini aktarırken bir yazar kadar rahat davranamayan kişidir. Şiir dilinin kendine özgü yapısı, konuşma dilinden sapmalarla, çağrışımlarla ve uzak anlamlarla ayrılmasından ileri gelmektedir (Aksan, 1998: 46). Günlük dilden sessel, sözcüksel, sözdizimsel ve anlamsal her türlü sapma ile tekrarlama ve benzetmeler şiir dilinin öne çıkartılan özellikleridir (Aksan, 1999: 17- 28). Ancak bu özelliklerin şiirin derin yapısında bir bağlam oluşturması gerekir. Şiiri düzyazıdan ayıran dil özelliklerinden en önemlisi anlamın düzyazıda belirgin, şiirde ise dolaylı olmasıdır (Aksan, 1971: 61, 76-79). Düzyazıda anlam hazır olarak vardır ve gösteren-gösterilen ilişkisi açıktır. Şiirsel bir metnin çokanlamlılığı okurun onu anlamlamasından kaynaklanır (Aksan, 1999: 10). Şiirde anlam şair tarafından hazır verilmez ve anlama ulaşma işi okurdan beklenir. Şiirde gösteren için birden fazla gösterilen olabilir ve her okur farklı gösterileni anlam olarak algılayabilir. Yani belli ve tek bir anlamın varlığından söz etmek zordur (Uçan, 2002: 39).

Şiir, hangi yöntemlerle incelenirse incelensin hiçbir inceleme yöntemi, şairin yaratım sürecinin yerini alamaz. Şairin şiiri yazdığı anda hazır ve açık olarak sunmadığı anlamlar da vardır (Rifat, 2002: 52- 56). Şiir, genellikle dildeki söz sanatlarıyla ya da imge, duygu değeri gibi unsurlarla oluşturulur.

Bu bağlamda şiir den ve şiir dilinde anlamdan söz etmek için şairin kullandığı imge, sapma, eğretileme, düz değişmece ve teşbih gibi konuların da incelenmesi gerekebilir.

Söz varlığı açısından sınırlı bir şiir diline sahip olan divan şiirinde az sözle çok şey anlatmak esastır. “Gök kubbe altında söylenmemiş söz yoktur” ilkesinden hareketle, her şair, kendinden öncekilerin söylediklerini bir biçimde tekrar eder. Çünkü divan şairine hazır olarak verilen bir hayal sistemi ve sözcük kadrosu vardır. Şairin bu klişenin kabuğunu kırması için ince bir zevk ve zekâya sahip olması gerekir. Bu durum, onlara bir sınırlama getirirse de tek bir göstergeyle koskoca bir hikâyeye, kişiyeye, olaya vs. göndermeler yapma olanağını sunmaktadır (Ayvazoğlu, 1993: 100, 166- 167). Şairler için önemli bir hareket noktası da sezdirme yoluyla hatırlatmadır. Bunun için, sözcüklerin duygu değeri, mecazî ve gerçek anlamları, çokanlamlılıkları, zıtlıkları, benzer yönleri ve daha da önemlisi, uzak çağrışımları kullanılır. İmgeyi kullanma yeteneği, divan şiiri geleneğinin mecaz, istiare ve teşbih sistemi ile şairin genel üslubu ve söz varlığına bağlıdır (Varişoğlu, 2004).

Her şair, içinde yetiştiği sanat ortamının ona sunduğu anlam düzleminden seslenir. Şiirlerinde, onu yetiştiren edebî, tarihî, sosyal ve duygusal ortamın izlerini görmek mümkündür. Şairin çevresindeki uyarıcılar kadar içsel denetimi, algıları, duygu dünyası, hayat görüşü ve bilgi birikimi de şiirlerinin anlam boyutunu etkiler. Divan şiirinin anlamsal boyutundan bahsedilince, sadece sözcüklerin tek başlarına yetmeyeceği, çağın psikolojik ve sosyal-ahlakî değerlerinin yanında şairin ruh hâlinin de değerlendirilmesi gerektiği üzerinde durulmalıdır. Çünkü sözcüklere anlam katan kişi şairdir.

Biz bu yazımızda Aynî'nin “III.Selim Mersiyesi”ni göstergelerden yararlanarak incelemeye; şairin, yaşadığı toplumun en değerli bireyine, otoritenin gözbebeği olan sultana duyduğu saygısının ve kişisel bağlılığının tezahürlerini, şiirdeki gerçek değerlerini açıklamaya çalışacağız.

II. MERSİYENİN İNCELENMESİ

Türk edebiyatında en çok yazılan türlerden biri olan ağıtın divan edebiyatındaki karşılığı mersiyedir. Mersiyeler sevilen birinin kaybı karşısında duyulan üzüntü ve acının anlatıldığı şiirlerdir. Aynî'nin Sultan III.Selim'in ölümü üzerine yazdığı şiir de terciübent şeklinde yazılmış bir mersiyedir. Bu şiirin muhteva ve şekil özellikleri incelendiğinde klasik mersiye tarzında kaleme alındığı görülür. Ancak bu mersiye tam anlamıyla özgün bir şiir değildir. Bu konuda Tanpınar, Aynî'nin mersiye yi Taşlıcalı Yahya'yı taklit ederek yazdığını dile getirmiştir (Kaplan, 1983: 93).

Mersiyeler genellikle dünyanın geçiciliği, gaddarlığı, zalimliği, feleğe sitem, yas, övgü, olayın tasviri, dua ve temenni olmak üzere bazı bölümlere ayrılır. Biz burada elimizdeki mersiyeyi iki farklı grupta ele alacağız. İlk olarak mersiyenin kafiye ve redif açısından göstergelerinin anlam değerlerini, ikinci olarak da muhteva açısından göstergelerin anlam değerini inceleyeceğiz.

1. Kafiye Ve Redifler Açısından Göstergelerin Anlam Değeri

Aynî'nin III. Selim için yazdığı mersiye yirmi iki bentten oluşmaktadır. Her bendin kafiye ve redifleri mersiyenin ahengini sağladığı gibi biçim-anlam ilişkisini (Macit, 1996: 9-19) de ortaya çıkarmıştır. Şiirin muhtevasını pekiştirmek için seçilmiş kafiye ve redifler, hemen hemen tüm mersiyelerde kullanılan kalıplaşmış sözcüklerdir (İsen, 1994: 20). Acı ve üzüntüyü dışa vurmak, yaşanan olumsuz ruh hâlinin derecesini gözler önüne sermek için *ağlamak, inlemek, feryat etmek, yas tutmak* gibi fiiller veya fiilimsiler sık sık kullanılmıştır. Özellikle ölen kişinin övüldüğü bölümler, lirizmi yüksek söyleyişe sahiptir.

Mersiyedeki kafiye ve redifleri bir tabloyla gösterelim:

Yas, Üzüntü ve Acı	Felekten Şikayet	Dilek ve Dua	Ölen Kişinin Vasıfları ve Özlem	Ölen Kişinin Şairde Bıraktığı Etki
-îd, -â, -ât, -er, -âh, ağladı,	idem,	ide, -es	idi, -în, -em, -âr, -âc, -emi, -et, -îd, -end	-âb, -ûn, -âm, -ân,

Kullanılan kafiye ve redifler, üzüntüyü vurgulayan sözcüklerden ve seslerden oluşmaktadır. Ses ve sözcüklerin biçim değerleriyle anlam değerleri örtüşmektedir. Bu sözcüklerin göstergesel anlamlarına bakmakla bile mersiyenin anlam evreninin sınırları çizilebilir. Mersiyeden alınan birkaç örneğin kafiye ve redif düzeniyle anlam ilişkisini gösterelim:

Yirde esnâf-ı beşer gökde sürûşân *ağladı*

Sâbit ü seyyâreler hurşîd-i rahşân *ağladı* (6/1)

beytinde *ağladı* redifi ölen kişinin ardından yaşanan yas hâlini anlatmaktadır. Redifin diğer beyitlerde de tekrarıyla okuyucu yasa ortak edilmeye çalışılmıştır. Yaşanan kederin boyutları ve acının büyüklüğü dile getirilmiştir.

Ol vücûd-ı nâzenîn tâbût içinde gark-ı hûn

Vaz' idüp seng-i musallâya ricâl-i Enderûn (10/1)

beytinde tam bir sözcükten değil, seslerden oluşan bir kafîye vardır. –ûn sesinin kulakta oluşturduğu tını, elem ve acı hâlini hissettirmektedir. Zaten seslerin bu tınısı beyit içindeki diğer sözcüklerle de uyum içindedir.

Aglamaktan ‘âlemi müstagrak-ı deryâ idem

Hûn-ı çeşmümle varup bir ‘arz-ı hâl imlâ idem (11/3)

beytinde *idem* fiili yaşanan üzüntüyü vurgulamakla birlikte kaybedilen kişinin arkasından onunla ilgili birtakım faaliyetlerin yapılacağını bildirmektedir. Beyitteki elem sözcükleriyle arasındaki anlam ilişkisi de bu noktada birleşir.

Oldı bu mısra‘dan târîh-i fevti müstefid

Dâver-i ‘âlem Cenâb-ı şeh Selîm oldu şehîd (19/5)

Bir dahi sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd

Dem-be-dem kan agla kim Sultân Selîm oldu şehîd (Vasıta)

beyitlerinde III.Selim’in erken yaşlarda şehit edilmesi, şairin bu durumu kabullenememesi dile getirilmektedir. Şairin seçtiği vasıta beyti, her bendin konusuna göre şekil alabilen anlamca çok katmanlı bir yapıya sahiptir.

2. Muhteva Açısından Göstergelerin Anlam Değeri

Beyitlerdeki teşbih, istiare ve mecazın nitelikleri sistemli bir şekilde incelenirse, şiirlerde kullanılan söz sanatlarının şiirsel bağlamının, şairin şiir dünyasına özgü bütün nesnelere, kavramları ve bunların diğer öğelerle olan ilişkilerini ilgilendirdiği rahatlıkla görülebilir. Bu konuyla ilgili bir formül ortaya koymak gerekirse:

Gösterge → **göndergesel anlam** + **bağlam** + **şiirsel gönderge** = **semantik değer**

söz konusu olabilir. Bu formülü şiirden bir örnekle daha anlaşılır hâle getirelim:

Uçdı murg-ı rûhı bâg-ı cennete kaldı kafes

Kalmamış dünyâda aslâ rahm u şefkat sözi kes (22/5)

Gösterge: Murg.

Göndergesel anlam: Kanatlı bir canlı.

Bağlam: Benzetme.

Şiirsel gönderge: Ruh.

Semantik değer: Ölen kişinin ruhunun tenden ayrılması.

Bu örnekte, seçilen referans sözcüğün, yani göstergenin, her yönden anlamsal değerini görebilmek mümkündür. Sözcüğün yüzeysel anlamı (gerçek anlam) ile derindeki anlamı (semantik değer) arasındaki geçişler de bağlam (söz sanatları) ile oluşturulmuştur. Muhteva açısından benzer incelemelere geçmeden önce, şiir genelindeki konu bütünlüğünü gösterelim:

Şiirin her bendinde farklı konular ele alınmıştır. Bu konuların bentlere göre dağılımı şu şekildedir:

- I. İnsanları kişinin ölümünden haberdar etme,
- II. Tutulan yasın derecesini bildirmek için tabiat unsurlarını yasa ortak etme,
- III. Kişinin ölümüyle tabiatın dengesinin bozulması
- IV. Ölen yerinin doldurulamaması,
- V. Yas tutma anının betimlenmesi,
- VI. Gözyaşı dökme ve acıyı dışa vurma,
- VII. Ölen kişinin vasıfları,
- VIII. Ölen kişinin yaşarken yaptığı işler,
- IX. Şairin ölen kişiyle yakınlığı ve ölümle ilgili hissettikleri,
- X. Ölen kişinin defin merasimi,
- XI. Felekten şikâyet,
- XII. Ölen kişinin şairde bıraktığı izler,
- XIII. Ölen kişinin şairde bıraktığı izler,
- XIV. Ölen kişinin vasıfları,
- XV. Ölen kişinin vasıfları,
- XVI. Ölen kişinin vasıfları,
- XVII. Ölen kişinin vasıfları ,
- XVIII. Ölen kişinin vasıfları,
- XIX. Ölen kişinin vasıfları,

- XX. Ölen kişinin vasıfları,
 XXI. Dua,
 XXII. Temenni.

Mersiyelerin en önemli özelliği ölenin övülmesi ve övgünün abartılı olarak dile getirilmesidir. Bentlerdeki konu dağılımı da bu özelliği ortaya çıkarmaktadır. Ölenin geride bıraktığı acı durumun betimlenmesi muhteva bakımından dikkate değer kısımlardan biridir. Özellikle ölen kişinin vasıflarının anlatıldığı bölümler, benzetme sanatının ve mecazın yoğun olarak kullanıldığı bölümlerdir. Benzetmenin şaire sağladığı imkânlarla şiirin anlam boyutu genişletilmiş ve şiiri oluşturan unsurlar arasında anlamsal bir bağ kurulmuştur. Feleğe sitem ve dünyanın geçiciliğini dile getiren bölümlerle dua ve dileğin yer aldığı bölümlerde, şairin ölüm karşısındaki tavrı ve ölen kişiye duyduğu bağlılık anlatılır.

‘ Aksine devr eylesün şimden gerü çerh-i ‘anîd

Âsumân geçsün zemîne encüm olsun nâ-bedîd (1/1)

dizeleriyle başlayan ilk bent, okuyucunun dikkatini konuya çekmeye yöneliktir. Beyitlerde kullanılan “*şimden gerü, mâtem itsün, karalar giysün, gün görmesün, fer bulmasun, âh u feryâd eylese, kan agla, şehîd oldı*” gibi sözcükler ve deyimler, geride kalanlar için ibret niteliği taşıyan, ölümün kaçınılmaz bir gerçek olduğunu hatırlatan ifadelerdir.

Bir dahi sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd

Dem-be-dem kan agla kim Sultân Selîm oldı şehîd (Vasıta)

beyti mersiyeyi hem şekil hem de muhteva bakımından pekiştiren bir beyittir. Bu iki dizenin tekrarı bir yandan o bentteki anlam bütünlüğüne katkı sağlarken öte yandan her bentte işlenen farklı konularla bütünlük ilişkisi kurar. Böylelikle verilmek istenen mesajdan sapılmamasını ve anlatılan duygunun taze tutulmasını kolaylaştırır.

Tutulan yasın derecesini bildirmek için tabiat unsurlarını yasa ortak etmeyi amaçlayan şair, bitki ve hayvanların bazı özelliklerini divan şiirinin imkânları ölçüsünde dile getirir. Bunu yaparken hüsnütalil, abartma ve benzetmelerden yararlanır.

Âteşe yansun gül-i gülzâr-ı dehr-i bî-vefâ

Bülbül-i sûzânun olsun lânesi dûzah-nümâ (2/1)

Sînesinden lâlenün dûr olmasın dâg-ı cefâ

Sümbüli düd-ı siyâh-ı gamda kalsun dâ'imâ (2/2)

gibi örnekler tabiat unsurlarının da yasa katıldığını, şairin duygularını paylaştığını göstermektedir. Gül, lale, sümbül, erguvan, çemen, şükûfe gibi bitkiler genellikle biçim ve renk yönleriyle anlatılmıştır. Semender, bülbül, murg, kaknûs, kumru gibi hayvanlar da divan şiiri geleneğinde yüklendikleri anlamlarla ele alınmıştır. Gül ve erguvan, rengiyle kurulan ilgiden dolayı yanmakta, lale bağırını dağlamakta, sümbül şeklinden dolayı perişan olmaktadır. Semender, ateşe dalmakta, bülbül feryat edip inlemekte, kaknûs yas tutar gibi çırpınmakta, kumru da inlemektedir.

Âh kim oldı şehîd ol şâh-ı memdûhü's-sifât

Mâtemiyle hep ciger-sûz oldı ehl-i şeş-cihât (3/1)

beytinde şairin kederini ve hislerini dile getiren en anlamlı söz, *âh* ünlemidir. Divan şiirinde çokça kullanılan bu sözcüğün yüklendiği anlamlar da *âh* üzerine anlatılan öykülerde gizlidir (İsen, 1994:28). Söz konusu *âh* olunca, ağlayıp inleme, feryat etme, gözyaşı dökme gibi eylemler de önem kazanmaktadır. Ayrıca *âh* sözcüğünün gerçek hayata doğrudan gönderme yapan bir tarafı da vardır. Yanıp yakılma, dövünme, ağlama, ortalığı velveleye verme gibi gerçek hayat sahneleri okuyucunun gözü önünde canlanabilmektedir. Ayrıca,

“ağladı, yakasın çâk itdi, saçın yoldı, zehr oldı, bir hâle girdük, kalmadı sabr u sebat, itdü bu dünyadan sefer, âh u feryâd eyledi, yandı yakıldı, bî-fer kaldı, siyehden câmeler giydi” gibi sözcük ve deyimler, ölen kişinin yokluğunun dengeleri bozduğuna ve o kişinin yerinin kolay kolay doldurulamayacağına işaret etmektedir.

Ölüm karşısında insanın çaresizliğini dile getiren,

Gitdi ol şâh-ı şehîd ü hân-ı mazlûm âh âh

Gitdi ol fahr-ı mülûk-ı âl-i Osmân vâh vâh (5/1)

dizelerindeki *âh/vâh* sözleri ve *gitdi* fiili duyulan üzüntüyü pekiştiren ve okuyucunun dikkatini bu noktaya çekmeye çalışan vurgulu ifadelerdir.

Bent boyunca tekrarlanan *gitdi* fiiliyle hem ahenk hem de şiirin anlam bütünlüğü sağlanmıştır. Ayrıca fiilin geçmiş zaman kipinde çekimlenmesi sevilen kişinin bir

daha dönmeyeceğini ve kesin olarak yitirildiğini dile getirmektedir. Fiilin bu hâliyle bent boyunca tekrar edilmesi yas anını okuyucunun zihninde canlandırmaktadır.

Bülbül ü gül kumrı vü serv-i hırâmân agladı

Subha dek pervânelele şem'-i süzân agladı (6/3)

beytinde acıyı yoğun olarak yaşama durumu ve kederin göstergesi olan gözyaşı anlatılmıştır. Ağlamakla ilgili mübalağalı anlatım kişinin ölüm gerçeği karşısındaki aczini ve çaresizliğini dile getirmektedir. Ayrıca ağlamakla yas arasında kurulan ilgi, vücudun duygular karşısındaki doğal tepkisinin dışavurumunu da vermektedir.

Bir kerâmet-pîşe sâhib-hâl ü dil-âgâh idi

Hâsılı bir kutb-ı devrân 'ârif-i bi'llâh idi (7/5)

On tokuz yıl pâdişehlik itdi ol şâh-ı güzîn

Lutf ile kıldı cihânı kâm-rân u kâm-bîn (8/1)

beyitleri mersiye yazılan kişinin mesleği, meşrebi ve öne çıkarılan özelliklerinin yer aldığı örneklerdir. Bent boyunca III. Selim'in özellikleri, nasıl bir insan olduğu, kudreti, devrinde neler yaptığı ve yöneticilikteki başarısı anlatılmaktadır. Geleneğin kalıplaşmış övgü ifadelerinin yer aldığı bu bölümde, III. Selim'in devri ve kişiliğini özel olarak yansıtan söz gruplarına da rastlanmaktadır.

Şairin III. Selim'e karşı kalbî yakınlığını ve saygısını dile getirdiği bent,

Sâgar-ı dilde şerer- pâş olmada her bir habâb

Bezm-i gamda dil kebâb oldu gözüm yaşı şarâb (9/1)

dizeleriyle başlar. Bu bentte şairin sultanın ölümü karşısında hissettikleri, yaşadığı ruh hâlinin kendisinde bıraktığı iz ve çaresizliği anlatılmaktadır.

III. Selim'in defin merasimi en açık tasvirlerle dile getirilmiştir. Şiir boyunca en resmedici anlatıma bu bentte rastlanmaktadır.

Ol vücûd-ı nâzenîn tâbût içinde gark-ı hûn

Vaz' idüp seng-i musallâya ricâl-i Enderûn (10/1)

Kıldılar ol şâh-ı magfûrun namâzın müslimûn

Hep şehîd göçdügin itdi şehâdet hâzırûn*** (10/2)

örneklerinde de görüldüğü gibi gözleme dayalı bir anlatım yolu tercih edilmiştir.

Âh elünden ey felek senden kime şekvâ idem

Başuma yakup hasîri âh ile da'vâ idem (11/1)

beytinde şair, en sevdiği kişinin kaybını felekten bilir. Felekten şikâyet eden şair, tüm olumsuzlukların sebebi olarak onu gösterir; adaletsizliğinden, dönemliliğinden, faniliğinden, azgınlığından, vefasızlığından ve zalimliğinden söz eder.

Ey ünlemiyle başlayan bentler (12- 20) III. Selim'in niteliklerini açıklayan bölümlerdir. Bu bentlerde sultanın tüm olumlu yönleri tarihî ve mitolojik kahramanlara benzetilerek anlatılır. Sultana bağlılıkla onun kişiliğine duyulan saygı iç içe girmiş şekildedir.

Şiirin son bölümü III. Selim için edilen duadan ibarettir. Şair sözlerini merhumun cennete girmesini ve geride kalanların sabırlı olmasını dileyerek tamamlar:

Hak Te'âlâ ömr ü dîn ü şevketün müzdâd ide

Kalbüni mesrûr idüp düşmenlerün nâ-şâd ide (21/1)

Uçdı murg-ı rûhı bâg-ı cennete kaldı kafes

Kalmamış dünyâda aslâ rahm u şefkat sözi kes (22/5)

*** Bu dizede vezin bozuktur.

III. SONUÇ

Şiiri, şekil, muhteva ve söz sanatları olmak üzere üç genel kategoride değerlendirebiliriz. Şekil ve anlam ilişkisi tek tek sözlerden, seslerden ya da söz gruplarından yararlanılarak kurulmuştur. İçerik ve anlam ilişkisinde şiiri oluşturan tüm unsurların etkisi vardır. Bu unsurlar, uzak çağrışımlar ve anlamsal sapmalar yoluyla ortaya çıkmaktadır. Söz sanatları ve anlam ilişkisi ise tamamen şiirdeki bağlamla ilgili bir durumdur.

Şiir, şekil bakımından ele alındığında kafiye ve rediflerin anlamı etkilediği görülmektedir. Özellikle şiirin muhtevasını derinleştirmek ve okuyucuyu şiirdeki duygu ortamına çekmek için kafiye ve rediflerden yararlanılmıştır. Mersiyedeki fiiller ve fiilimsiler, yaşanan duyguyu pekiştirmektedir. Sözcüklerin ve seslerin ahengiyle biçim-anlam ilişkisi kurulmuştur. Şiirin terciibent olarak yazılması, her bentte şaire farklı konuları ele alma imkânı sağlamış ve şiiri muhteva açısından derinleştirmiştir. Mecazlar, benzetmeler ve söz tekrarları anlatımı güçlendirmiştir. Böylece anlamsal bağlamların kurulmasında söz sanatlarından yararlanılmıştır.

Şiirde anlam ünlemlerle zenginleştirilmiş; yas, keder, üzüntü, acı ve olumsuz ruh hâli şiirin geneline yayılmıştır. Sevilen kişinin ölümü karşısında yaşanan ruh hâline ve feleğe edilen siteme rağmen ölümün kaçınılmaz bir son olduğu gerçeğine vurgu yapılmıştır. Dünyanın geçiciliği, insanın faniliği vurgulanmış; ölen kişinin bir değer olduğu, ancak bu değerın erken bir zaman diliminde kaybedildiği belirtilmiştir. Zaman zaman tabiat unsurları kişileştirilerek yaşanan duygunun dayanılmaz oluşuna işaret edilmiştir. Sultan III. Selim için kullanılan sıfatlar ile şairin yaşadığı ruh hâli arasında ilgi kurulmuştur. Bu bağlamda sarf edilen sözler geleneğin devamı olarak söylenmiş olup dil bakımından herhangi bir orijinallığe sahip değildir.

Kaynakça

- Aksan, D. (1971). *Anlambilimi ve Türk Anlambilimi*. Engin Yayınları, Ankara, ss.61, 76-79.
- Aksan, D. (1998). *Anlabilim*. Engin Yayınevi, Ankara, ss. 46.
- Aksan, D. (1999). *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*. Engin Yayınları, Ankara, 29- 176.
- Arslan, M. (2004). *Antepli Aynî Divanı*. Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Ayvazoğlu, B. (1993). *Aşk Estetiği*. Ötüken Yayınları, İstanbul, ss. 100, 166-167.
- Guiraud, P. (1999). *Anlambilim*. Multilingual Yayınları, İstanbul, ss. 16.
- İsen, M. (1994). *Acıyı Bal Eylemek-Türk Edebiyatında Mersiye*. Akçağ Yayınları, Ankara.
- Kaplan, M. (1983). *Tanpınar'ın Şiir Dünyası*. Dergâh Yayınları, İstanbul, ss. 93.

- Macit, M. (1996). *Divân Şiirinde Âhenk Unsurları*. Akçağ Yayınları, Ankara, ss. 9-19.
- Rifat, M. (2002). *Gösterge Eleştirisi*. Tavanarası Yayınları, İstanbul, ss. 6- 68.
- Uçan, H. (2002). *Yazınsal Eleştiri ve Göstergebilim*. Perşembe Kitapları, İstanbul, ss. 39.
- Varişoğlu, M. C. (2004). *18.Yüzyıl Divan Şiirinde İstiare, Mecaz ve Mazmun Kavramları ve Yüzyılın Şiirine Genel Bir Bakış*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, ss. 10- 200.

A Study Of The Signs By Meaning In The Elegy Written By Aynî For Selim III

Language, in its oldest and best-known definition, is a tool for communication. It means to understand and to be understood during the communication act. It is very difficult to draw the boundaries of the universe of the meaning of one word. To explain the phenomenon of meaning it is necessary but not enough to compare different language elements or to make comments and descriptions concerning their relations. Especially, when it comes to the language of poetry, it is almost impossible to reduce the meaning to a single and fixed term. The language of poetry is a meta-language, where literary pleasure, though, elegance, practicality, experience, and inspiration meet. A poem continues to produce the meaning even when it leaves a poet's hands.

The aim of the work and the research questions: In our literature, divan poetry, with its special language structure and lexicon, became a subject of semantic debates. It is very difficult to understand this tradition, which opens the door of the world of the meaning after a reader pays some patience, effort and knowledge, fully and perfectly. On the other hand, the idea of finding the meaning and interpretation accepted by everyone is contrary to the nature of poetry. In addition to above, the richness of the world of the meaning of divan poetry and a poet's manner to present the mystery of a poem indirectly, as if he was lifting the veil, set a readers' pulse racing and make them search for more meaning hidden in the poem. The aim of the research is to examine the semantics of the elegy written by the 18th-century poet Aynî from Antep to express his grief at the death of Sultan Selim III and his positive feelings towards the sultan, who was his patron. To achieve the aim, the author answers the two basic questions:

1. Do the signs of Aynî's elige for Selim III have a semantic value from the point of their structure?
2. Do the signs of Aynî's elige for Selim III have a semantic value from the point of their content?

The method of the research: From the past to the present, the methods of examination and interpretation have been used to describe and understand poetry. One of the methods, used in the interpretation and explanation of divan poetry, is the method of classical interpretation. This method was very frequently used by those who dealt with divan poetry. In this paper, in addition to the method of classical interpretation, the author uses the techniques of semiotic and semantic research. The author supposes that the term of signs, the basic elements in the semiotics, will help to show the polisemous structure of divan poetry. In order to examine the multi-layered structure of the poem and to be able to detect remote associations, the reference words, which we name signs, were chosen from the poem and examined. In addition, the author examines the semantic value of these words and formulate the relation between the elements of the poem and its overall context.

The data used in the study and the data analysis: The author uses the document "Aynî's Elegy for Selim III", found in the book "The Divan of Aynî from

Antep". The author examines the poem taken from the source named above. The references made during the examination are given in accordance with the data published in the book and the authenticity of the text.

Findings and conclusions: The findings and conclusions made during the research are as following:

1. In the elegy written in the terciibent style, there is no originality of words used for Selim III, they are used in accordance with the tradition.
2. From the point of poem structure, it is seen that kafiye (the rhyme) and redif (poetic forms) seem to be influenced by the sense of the poem. In order to deepen the poem's content and to introduce the feelings of the poem to a reader, the poet uses kafiye and redif rhymes.
3. The verbs and verbal forms used in the elegy reinforce the feeling of grief.
4. The form-meaning relation is established in the harmony with the words and tones.
5. Grief, lament, sorrow, pain and negative mood are spread though the whole poem and the meaning is enriched with the help of exclamations.
6. The use of terciibent style in the poem, gave the poet an opportunity to describe different issues in each paragraph and deepened the poem from the point of content.
7. Metaphors, imagery, and repetition of words strengthened and deepened the meaning. Thus, the poet used the figurative language to establish the semantic context of the poem.
8. From time to time, the poet anthropomorphizes nature elements to create a feeling of unbearable sorrow.
9. The connection is established between the epithets the poet uses for Sultan Selim III and his emotional state.

The author believes that, in accordance with these findings, the evaluation of the poem can be done under three general courses: the form, the content, and the figurative language. The form-content relation is established by words, tones or groups of words. All the elements that form the poem influenced the content-meaning relation. In general, the symbols emerge via remote associations and semantic deviations. The figurative language-meaning relation is connected with the context of the whole poem.